

THE SEARCH OF THE SELF IN THE LITERARY PARTNERSHIP

Cosmina Andreea Roșu

PhD Student, University of Pitești

Abstract: At the beginning of the 20th century Dimitrie Anghel's lyrical creation has the merit of contributing to the development of Romanian lyricism by communicating the message through all the senses and his prose proves its modernity by resizing his contribution to the extension of Romanian literature in the European context.

Dimitrie Anghel and Ștefan Octavian Iosif develop a long and constructive friendship that materializes in a piece of literary art containing a long series of texts: from flower poems to some dramatic poems and also prose. Both artists start with translating from french and german symbolists authors.

They both build poetic images with a sensory delight and a powerful imaginative faculty revealing the figments of their world. They distinguish through a special approach of floral universe by using a remarkable poetic language.

Key-words: literary partnership, flower, symbol, fantasy, translation.

Strânsa prietenie dintre Dimitrie Anghel și Șt. O. Iosif s-a concretizat în câteva creații literare reprezentative pentru cei doi. Colaborarea acestora constituie încă o apropiere nedeslușită pe deplin pentru critica literară, spre deosebire de separarea lor din motive de natură intimă.

S-au cunoscut în 1900, iar în 1907 s-au contopit într-un sinonim literar – A. Mirea – cu care au semnat mai multe opere, de la poeme dramatice, la bucăți de proză. Nu se știe însă în ce proporție se înregistrează aportul fiecăruia, dar se pot întrezări caracteristicile stilului propriu celor doi poeți-prozatori. Conform lui Ș. Cioculescu „prin temperament și fizionomie literară,

poetii se deosebesc până la contrast”¹, lui Șt. O. Iosif i se atribuie un suflet duios de factură tradiționalistă, „pe linia lui Coșbuc”, având „inspirație hetonică”. D. Anghel este receptat ca având îndrăzneala de a se inspira din lumea florilor.

Colaborarea celor doi începe la Dumbrăveni, în 1902, după ce D. Anghel se întoarce în țară. Traduc împreună poeziile lui Verlaine pe care le publică într-o culegere de 20 de poezii, în vara anului 1903 – ceea ce dovedește gustul lor similar. În prefața acestei culegeri se poate recunoște un element comun stilurilor celor doi poeți: duioșia pioasă. Traduc apoi din Rimbaud de la care D. Anghel se inspiră în alcătuirea metaforelor; din Ibsen – „Poesii” de Henric Ibsen, traduceri de Șt. O. Iosif și D. Anghel, București, Minerva, 1906. De această dată contribuția lui Anghel pare a fi mai mică deoarece el stăpânește mai bine limba franceză, iar Iosif limba germană și își pune amprenta în tonul textelor. Versurile considerate a fi traduse exclusiv de Anghel se remarcă prin fluenta versului și frecvența neologismelor.

După o atentă examinare a traducerilor din Verlaine și Ibsen se pare că cei doi nu au mai colaborat la fel de intens și în aceeași măsură la traducerea textelor poetului german așa cum făcuseră în cazul celui francez.

Traduce și din Charles Guérin, H. Bataille, V. Hugo și Henri Regnier (în volum în 1935) împreună cu Ion Minulescu în 1907. Apoi revine la colaborarea cu Șt. O. Iosif și în 1910 traduce piesa „Gringoire” (comedie într-un act) de Th. De Banville, iar în 1911 înregistrează singur o traducere din Oscar Wilde, „Pescarul și sufletul său”. Dimitrie Anghel a tradus singur începând cu 1900 din Moschus (greacă), în 1901 „Populare spaniole”.

Colaborarea cu Șt. O. Iosif nu se rezumă doar la traduceri, ci scriu împreună câteva poezii originale care au fost tipărite postum de către C. D. Anghel (în ediția de „Opere complete, Poezii”, Cartea Românească), dar și teatru poetic: „Legenda funigilor” poem dramatic în trei acte (1907), „Cometa” comedie în trei acte în versuri (1908) și proză: „Cireșul lui Lucullus” proză și „Portrete” (1910), „Carmen saeculare” poem istoric în două părți (1909), „Caleidoscopul lui A. Mirea” I (1908), II (1910), unele sub pseudonimul A. Mirea.

De asemenea, în colaborare cu Victor Eftimiu publică în 1913 „Războiul” prolog în versuri.

¹ Ș. Cioculescu, *Op. cit.*, ed. cit., p. 77

Atunci când colaborează cu Șt. O. Iosif la scrierea unor texte originale, aportul lui Dimitrie Anghel pare să se întrevadă în versurile mai expresive, mai îndrăznețe. Acesta utilizează termeni din domenii neexplorate până atunci de lirică; se remarcă prin ineditul comparațiilor („ca o hârtie albă”, „ca niște sdrențe roze”, „cozile sburlite ca niște mături”). Iosif pare să fi contribuit cu epitetul neexpresiv („În goana ei *nebună*”) sau versuri de factură tradiționalistă, timbrul egal și placid. Tot sub pecetea lui D. Anghel se află și utilizarea unor teme și motive specifice simbolismului francez precum misterul existenței umane, îndemnul de a explora necunoscutul (care se dovedesc, în cele din urmă, un mod de viață pentru poet). Edificatoare pentru acesta este poezia „Înainte!” de natură aforistică și cu încărcătură etică.

Dimitrie Anghel își conturează un stil alert, cu vervă și strălucire ușor recognoscibil în texte precum: „Un poet necunoscut”, „Centifolia”, „Necunoscutul”, „Cometa”.

În „Legenda funigeilor” se întrevade o colaborare mai amplă, un control mai strâns al lui D. Anghel asupra pasajelor construite de Șt. O. Iosif. Acesta pare să fi avut ideea legendei, iar Anghel construcția integrală a lui Hunar. „Tonul scăzut, de mister maeterlinkian adus de Iosif, e frazat cu dexteritate, având prezența atentă a lui D. Anghel. (...) Sunt apoi fragmente de simbioză desăvârșită, în care nu se mai poate desluși compunerea unilaterală”². Ș. Cioculescu descifrează simbolurile poemului dramatic astfel: „1) destinul nu poate fi înlăturat; 2) iubirea e mai puternică decât datoria; 3) suferința izbăvește de orice păcat”³. Criticul vede în realizarea acestui poem momentul cel mai intim al colaborării celor doi scriitori de structură diferită.

Tema textului este iubirea neîmplinită și fatală, o dramă a destinului. Într-un cadru de legendă medievală, ideile creștine se întrepătrund cu cele păgâne. Runei îi este tâlmăcit destinul de către mama sa, Rilda, în ajunul unei băătălii la care urma să participe și fratele ei, Landor. El este cavalerul amenințat de moarte în timp ce un alt tânăr, Hunar, care locuiește în castelul lor, va scăpa teafăr. Fratele va putea fi salvat doar dacă o fecioară pură îi va țese din fire albe, trei zile consecutiv, o cămașă fermecată prin care nu poate pătrunde nicio armă. În dialogul purtat de cele două, Runa, printr-un jurământ, își ia angajamentul de a țese cămașa. Rilda încheie descântecul admirabil cu un blestem față de cea care își va încălca promisiunea.

În actul al doilea, Hunar, Don Juanul modern, își seduce victima pe care o îndepărtează de la îndatorire. Ca sub puterea unui farmec, revelând refulările conștiinței Runei, aceasta își încalcă

² Idem, p. 85

³ Idem, p. 84

jurământul și acceptă să fugă cu Hunar. Însă acesta ia doar tortul părăsind-o pe tână fecioară care leșinase de emoție. În cel de-al treilea act, după câțiva ani, în același decor, Runa suportă nebunia și pedeapsa de a toarce neîntrerupt și în van, fiind concurată de păienjeni. Fratele ei căzuse în luptă. Firele de tort se preschimbă în funigei care zboară frenetic în căutarea celui decedat. În timp ce mama își plânge destinul, Runa, deși nebună, își urmărește desnădejdea cu un fir perfect logic și se trezește în momentul în care sosesc funigeii care îl descoperiseră pe fratele mort în luptă, ca într-un cortegiu mortuar. Aceasta are un moment de perfectă luciditate când distinge Ispita de Amor, apoi moare alături de fratele său, în timp ce funigeii intonează un cântec-elogiu al suferinței care se încheie cu un ecou îndepărtat: „Mărire suferinții!”⁴.

În ceea ce privește „Cometa”, prezența lui D. Anghel se remarcă prin structura și facilitatea versului, bogăția rimelor, verva nesecată, gama lirismului (construcția dialogului spumos dintre Tity și Roro). M. Dragomirescu o consideră o „pseudo-colaborație” și i-o atribuie, în întregime, lui D. Anghel, lui Iosif revenindu-i calitatea de secretar – fiind binecunoscut faptul că Anghel, cuprins de patosul exprimării în versuri, le dicta frenetic.

Tânărul Tity Rosnov, supranumit Cometa pentru nestatornicia de care dădea dovadă în legăturile amoroase, se afirmă printre tinerele dornice să se căsătorească. Acesta, aparent un tânăr ușuratic, este îndrăgostit de Roro, fiica doamnei Mirea, căreia îi face o primă declarație în public într-un mod indirect, simbolic (specific lui Anghel). Fata, educată și trufașă, își ascunde sentimentele față de tânăr, afișând o dură indiferență. În urma unei serate dansante, Roro îl surprinde pe Tity în circumstanțe aparent intime, dar nevinovate, cu sora ei, Tanța și îl respinge. Când se aflau la țară, la moșia doamnei Mirea, grupul de tineri urmăreau cu nerăbdare apariția mult așteptatei comete. Însă, surpriza vine din partea lui Tity care apare pe neașteptate după ce îi fusese anunțată plecarea în străinătate cu scopul de a o sensibiliza pe Roro. Este momentul în care ea își conștientizează sentimentele față de acesta. Tity escaladează balconul asemenea lui Romeo și are surpriza unui răspuns pozitiv din partea lui Roro. Cuplul este surprins de către ceilalți tineri în momentul în care Tity îi cere mâna fetei, în timp ce cometa se ivește pe cer. Atunci vine și apostrofarea cordială a lui Tity către dubletul său astral. Astfel, limbajul este cel care oferă savoare piesei, prin dialoguri spumoase, îndeosebi între protagoniști.

⁴ Șt. O. Iosif, D. Anghel, *Legenda funigelor*, Ed. Librăriei UNIVERSALA Alcalay & Co., București, 1920, p. 48

Intervenția lui D. Anghel în piesă este evidentă și prin preferința eroinei pentru culoarea violet atunci când discută cu sora sa despre capriciile modei părând un dublet al autorului:

„Roro: Un an rentabil pentr’un oftalmolog! (râd)

Și totuși violetul mi-e drag, când nu-i en vogue!

E atâta poezie în el când ziua moare.

C’o dungă violetă se’ncheie o depărtare,

O viorică spune că-i primăvară-aproape

O dungă violetă înseamnă supt pleoape

O patimă ascunsă... O umbră violetă

Acopere trecutul.”⁵

Ea realizează subtile corespondențe plastice și muzicale atunci când își definește idealul vestimentar care este condiționat de un criteriu estetic. Într-un dialog vivace Roro și Tity dau diferite interpretări simbolului, tânărul fiind proiecția propriului temperament al autorului, cu influențe rostandiene, dar și romantice. Floarea are iarăși un loc aparte și în acest text. Ea este identificată noaptea, pe întuneric, după aroma specifică dovedind specifica sensibilitate olfactivă.

Ambii au dorința de a exprima în limba maternă frumosul pe care-l simt în scrierile universale, de a le da o formă. Ei au început prin a traduce. Conexiunea dintre cei doi care și-au cultivat sensibilitatea se realizează în urma unei gândiri asemănătoare care îi face să se exprime „la fel” sub o „fatalitate bizară a formelor” – mărturisește D. Anghel într-un text din februarie 1910 – atât oral, cât și în vers.

De asemenea, împărtășesc idei și concepții comune privitoare la statutul țăranului român în momentul critic 1907. Astfel, A. Mirea, cu influențe sămănătoriste, cântă soarta țăranului în versuri în hexametru dactilic.

„Caleidoscopul lui A. Mirea” i se atribuie, iarăși, în mare măsură lui D. Anghel. Acesta se dovedește a fi sensibil la cea mai insignifiantă critică, totuși combativ, sarcastic și ironic și într-o continuă vervă polemică, tăios și improvizator strălucit, are euforia metaforelor împrumutate de la Rostand. Iosif era un contemplativ pur care contribuie mai mult asociindu-și numele – deja cunoscut – cu al lui D. Anghel.

⁵ Anghel, D., Iosif, Șt. O., *Cometa*, Ed. Librăriei SOCEC, București, 1908, p. 15

Pata de culoare (violet) pe care o pune Anghel în textele acestea constă în manifestarea dragostei pentru florile identificate după miros, rechemându-și amintirile.

„Caleidoscopul” are, aşadar, meritul de a propune o specie nouă în literatura română, cronica rimată în care spiritul umoristic este comparabil cu lirismul. Maliţiozitatea lui Anghel se manifestă prin aspecte satirice într-un exerciţiu al inteligenţei şi al fantaziei, eclipsându-l pe Iosif. Această scriere reprezintă un pot-pourri literar în care întâlnim o gamă variată a umorului, niciodată jignitor, care are o sursă nesecată de inspiraţie şi subiecte de la cele mai simple până la simbolul liric, fantezia decorativă şi feericul, alături de termeni tehnici şi neologisme, jocuri de cuvinte cu rime funambuleşti.

Primul volum se deschide cu „Crezul meu” în care euforia râsului, actualitatea subiectului şi afişarea conştiinţei de sine par amprenta lui D. Anghel, ca şi iubirea pentru florile identificate olfactiv, pentru locurile care recheamă fantomele amintirilor sale. Însă, în „Nunta la ţară”, amprenta lui Şt. O. Iosif se distinge prin limbajul abundent în epitete duble şi tonul mai sensibil.

În „Neurastenie”, A. Mirea, citadinul care descoperă motive din aspectele vieţii urbane, comentează cu amuzament zgomotul infernal al marelui oraş, varietatea cromatică obositoare a afişelor lipite pe toţi pereţii. Doar Cişmigiul este o oază de lumină şi verdeaţă, inspiraţie pentru un concert simfonic (wagnerism), în care instrumentele felurite sunt reprezentate de copaci şi păsări.

Fantezia se remarcă în contrastul dintre viaţa urbană şi cea rurală surprinse în „Sonete rusticane”, în care efectul umoristic este redat prin asocierea surprinzătoare a unui material verbal împestrîţat cu neologisme. Simbolurile dragi lui Anghel se remarcă în „Paingul”, „Amorul orb”, „Nunta la ţară”, „Omul de zăpadă”, „Glasul lui Memnon”, „Hornarul”, iar spiritul umoristic, satira fină, lirismul fantastic şi feeric, varietatea temelor şi a motivelor (tratate cu indulgenţă) conferă valoarea „Caleidoscopului”.

Cu ocazia comemorării semicentenarului Unirii, oficialităţile vin cu iniţiativa compunerii unui poem. Ia naştere „Carmen saeculare” în care Anghel se evidenţiază în introducere cu decoruri fantasmagorice, apoi prin frazarea amplă a versului, stilul oratoric şi procedeele retorice din versul dramatic.

„Cireşul lui Lucullus” revendică paternitatea exclusivă a lui D. Anghel prin varietatea de teme şi ton, prin bogăţia plastică. Însă, în „Portrete”, contribuţia lui Iosif este minimă, deoarece materialul amintirilor îi aparţine lui Anghel, majoritatea celor portretizaţi fiind prieteni din

perioada sa ieșeană: Neculai Beldiceanu, Gheorghe din Moldova, Eduard Gruber, Păun-Pincio, Vasile Cosmovici, Artur Stavri, A. D. Holban, Maestrul Kiriak, Rakovski.

Atunci când va realiza singur „Fantome”, amintirile sunt prezentate mult mai intim, cu o profundă melancolie, emoționant, cu deosebire portretul mamei poetului.

Plasarea numelui lui Șt. O. Iosif pe aceste publicații este considerată de Ș. Cioculescu „o eroare estetică”, iar D. Micu scrie că „în colaborarea cu Șt. O. Iosif, autorul Fantaziilor a avut rolul principal”⁶. În ceea ce privește textele în proză, Dimitrie Anghel este „un răspânditor de miresme. (...) Efectul e producerea unei stări muzicale, languroase, exprimată sonor prin versuri mai totdeauna lungi, cu inflexii litanice și melopeice. (...) Punctul cel mai de sus al lirismului e atins însă în **Cântecul greierului**, în care vietatea din titlu devine totem al poezilor, asemenea lebedei lui Mallarme”⁷.

După moartea lui Iosif, unii contemporani au minimalizat valoarea aportului și operei lui Anghel, aducând în prim-plan opera celui dispărut, însă, nu au reușit decât pentru o perioadă scurtă să abată atenția cititorilor. În „Versificația modernă” Vladimir Streinu preciza că, „dacă Iosif și Anghel au colaborat atât de îndelung și de armonios (...) e semn că niciunul nu anula și nici nu potența pe prieten (...) ei au compus figura unui alt poet”⁸, justificându-se astfel pseudonimul literar adoptat de cei doi.

Bibliografie

1. Anghel, D., *Versuri și proză*, Ed. Albatros, București, 1989;
2. Anghel, D., *Poezii și proză*, Ed. Andreas Print, București, 2010;
3. Anghel, D., Iosif, Șt. O., *Cometa*, Ed. Librăriei SOCEC, București, 1908;
4. Boldea, I., *De la modernism la postmodernism*, Ed. Universității „Petru Maior”, Tîrgu-Mureș, 2011;
5. Bote Marino, L., *Simbolismul românesc*, Ed. pentru Literatură, București, 1966;
6. Călinescu, G., *Istoria literaturii române*, Ed. Semne, București, 2003;
7. Cioculescu, Ș., *Dimitrie Anghel*, Ed. Publicom, București, 1945;

⁶ D. Micu, *Op. cit.*, Ed. cit., p. 35

⁷ Ibidem

⁸ V. Streinu, *Versificația modernă*, Ed. pentru Literatură, București, 1966, p. 184

8. Dorcescu, E., *Poetica non-imanenței*, Semănătorul Ed. on-line, București, 2008;
9. Golopenția-Eretescu, S., Mancaș, M., *Studii de istoria limbii române literare*, Ed. pentru Literatură, București, 1969;
10. Iosif, Șt. O., Anghel, D., *Legenda funigelor*, Ed. Librăriei UNIVERSALA Alcalay & Co., București, 1920;
11. Micu, D., *Literatura română în secolul al XX-lea*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 2000;
12. Sasu, A., *Dicționarul biografic al literaturii române*, vol. I, Ed. Paralela 45, Pitești, 2006;
13. Streinu, V., *Versificația modernă*, Ed. pentru Literatură, București, 1966;
14. Vianu, T., *Arta prozatorilor români*, Ed. 100+1 Gramar, București, 2002;
15. Zamfirescu, M., *Poemul românesc în proză*, Ed. Minerva, București, 1984.